

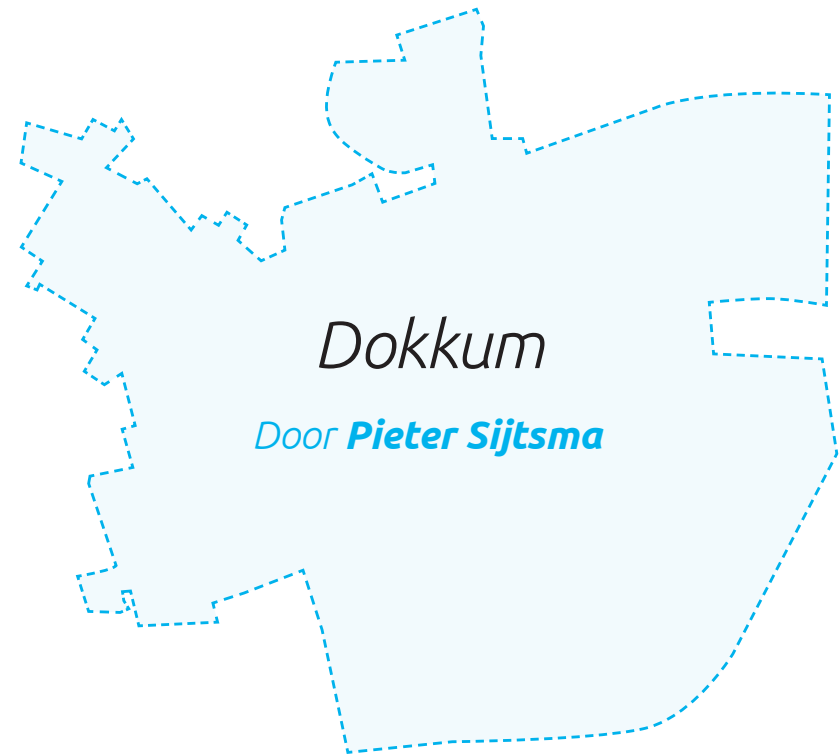
Maak mij, HEER, met uw wegen vertrouwd, leer mij uw paden te gaan. Wijs mij de weg van uw waarheid en onderricht mij, want U bent de God die mij redt, op U blijf ik hopen, elke dag weer.

PSALM 23: 4-5 (NBV21)

Ontdek meer wandeling op
podwalks.izb.nl

De **IZB-Podwalks** zijn een nieuw initiatief om op een laagdrempelige manier over de God van de Bijbel, om van het evangelie te delen. Tijdens een wandeling leiden we mensen langs bijzondere plekken in een stad, dorp of wijk. We nodigen hen uit om even stil te staan, te luisteren, en met open ogen te zien en horen wat er op die plekken is gebeurd of nog steeds gaande is.

IZB Podwalk: Dokkum

De wandeling begint op het marktplein in het centrum van Dokkum. Vanaf daar wandelen we verder.

1. De start op het marktplein

Hartelijk welkom in de noordelijkste vestingstad van Nederland. Voor de meeste inwoners van Nederland klinkt de naam Dokkum bekend in de oren. Eén van de mooiste en bekendste Friese elf steden. Denk alleen maar aan de Elfstedentocht. Die monster schaatstocht langs de Friese elf steden, waar we al meer dan 25 jaar op wachten. Maar Dokkum heeft nog op een andere manier de geschiedenisboeken gehaald: de zendeling Bonifatius, in het jaar 754 bij Dokkum vermoord. Maar daarover later meer tijdens onze wandeling. Ver voor het begin van onze jaartelling woonde er in het noorden van de huidige provincies Groningen en Friesland nog niemand. Het was een gebied van water, zand en kwelders. Maar zo'n 1000 jaar voor Christus kwam hier verandering in. Boeren en jagers uit het oosten begonnen zich hier te vestigen. Want ze hadden ontdekt dat de grond hier erg vruchtbaar was. Even tussen twee haakjes, mensen zijn altijd op zoek naar gebieden waar ze een beter bestaan kunnen opbouwen. Denk maar aan emigratie in de vijftiger jaren van de vorige eeuw naar Canada of Brazilië.

Echter, er waren hier meer dan 2000 jaar geleden geen dijken die het land tegen het opkomende water konden beschermen. Het water kwam en het ging ook weer terug. Er was eb en vloed en bij storm kwam het water nog hoger. Om die situatie toch leefbaar te houden, werden er verhogingen in het landschap aangebracht, waarop nederzettingen werden gebouwd, de huidige terpen, en de grond gereed gemaakt voor landbouw en veeteelt. Grote delen van deze terpen zijn in de 19e eeuw afgegraven omdat de grond erg vruchtbaar was en daarom verkocht en gebracht werd naar arme gronden in onder anderen Drenthe en de

huidige Bollenstreek in Noord en Zuid Holland. Wie nu door dit gebied rijdt kan genieten van een weids uitzicht en van wat er groeit en bloeit in het voorjaar en de zomermaanden

Restanten van deze terpen vindt je tegenwoordig nog overal in het landschap in het noorden en westen van Friesland, in Groningen en Noord Duitsland tot aan Denemarken toe. Veel namen van dorpen en steden herinneren aan terpen. Van iedere plaatsnaam waarin het woord *werd* of *wier* in voorkomt weet je dat dit vroeger een terp was. Enkele voorbeelden: Metslawier, Wierum, Holwerd, Leeuwarden, enzovoort. *Wier* of *werd*, betekent mijn erf, mijn grond. Maar ook alle plaatsnamen die eindigen op *um* herinneren hier aan. Bijvoorbeeld in de provincie Groningen: Ulrum, Bierum en in Fryslân onder anderen de namen Kollum, Makkum, Anjum en ook Dokkum. Dokkum kreeg een centrumfunctie omdat het aan open water en aan een landweg van zuid naar noord lag.

Dokkum is gebouwd op twee terpen. Een grote terp aan de noordzijde van het water dat midden door Dokkum stroomt en een kleine terp aan de zuidkant van datzelfde water. In het jaar 754 na Christus wilde zendeling Bonifatius nog één keer aan het eind van zijn leven (hij was toen al 82 jaar) naar de heidense Friezen om hen te bekeren. Echter, een roversbende verhinderde dat en vermoordde hem en zijn 50 volgelingen bij Dokkum. En zo kwam er een einde aan het leven van Bonifatius, die in heel West Europa meer structuur wilde geven aan de Rooms Katholieke Kerk, die toen veel te maken had met heidense invloeden.

Al snel na zijn dood komen er pelgrims naar Dokkum om zijn dood te gedenken. Om hen een onderkomen te bieden moet er eerst nog een derde terp gemaakt worden, want er was anders geen ruimte voor. En dat gebeurt in één keer. Dus niet zoals alle andere terpen die door de eeuwen heen op een bepaalde hoogte kwamen. Hierop wordt een klein houten kerkje gebouwd op de plek waar nu de Grote Kerk staat. Er komen steeds meer gebouwen bij. Er komen priesters, monniken, er wordt onderwijs gegeven, enz.

Omstreeks het jaar 1050 komt er zelfs een grote Abdijkerk met kloostergebouwen. En even later komt er ook nog een parochiekerk op de plek van het houten kerkje. Echter in de tweede helft van de zestiende eeuw raakt de Abdijkerk in verval als gevolg van het feit dat veel mensen mee gaan met de reformatie en ook de Beeldenstorm heeft invloed. De Abdijkerk wordt afgebroken. Stenen van de afgebroken Abdijkerk worden gebruikt om de voormalige parochiekerk uit te

breiden. Want dat wordt de kerk voor de gereformeerden. Wanneer u straks langs de voorkant van de Grote Kerk (met de naam Sint Martinus kerk) loopt, kunt u zien hoe die uitbreiding is gebeurd.

Is er nog iets te zien van dit rijke kloosterleven? Jazeker! De contouren van de grote Abdijkerk zijn zichtbaar gemaakt door het plaatsen van bruine stenen in de bestaring van dit marktplein. Zo hebt u een idee hoe groot deze kerk is geweest. De toren van deze Abdijkerk van ruim 60 meter hoog is nog heel lang bewaard gebleven en pas in het jaar 1830 afgebroken.

In de zomerperiode is de kerk open op woensdagmiddag en op zaterdag. We lopen langs de voorkant van de kerk en komen dan bij de gedachtenistuin. Doe de hekken maar open en loop maar naar binnen. We lopen nu door naar...

2. Gedachtenistuin met moerbeiboom

Hier, aan de zuidkant van de grote kerk vind je een kleine tuin met bijzondere voorwerpen. Loop maar door de ijzeren deur de tuin binnen. Allereerst valt op deze zwarte moerbeiboom, die bijna 300 jaar oud is. Ieder jaar komt de tuindokter langs om te kijken of hij nog niet om valt. In de wintermaanden is de boom helemaal kaal. Dan kun je je afvragen of hij ooit wel weer tot leven komt. Maar in het voorjaar zie je dat hij weer tot leven komt: de bladertooi

komt terug en dan in de maanden augustus en september draagt hij vrucht: heerlijke moerbeien.

Maar kijk je naar beneden dan zie je allemaal boeken in de tuin liggen. Zeven boeken zijn gesloten, vijf boeken staan rechtop en vier boeken liggen open. Wie iets van de Vaderlandse Geschiedenis af weet, denkt bij deze getallen direct aan het jaar 754: Bonifatius bij Dokkum vermoord.

Vóór Bonifatius hier kwam, had men nog nooit van het Evangelie gehoord. De Bijbel was een gesloten boek. Maar toen Bonifatius hier kwam met het evangelie

ging dat boek open en werden de bewoners vanaf die tijd bekend gemaakt met de blijde boodschap. Dat ging echter wel moeizaam, want er was veel verzet. Toch is het zaadje toen gezaaid. De Friese zendeling Liudger volgde hem later op.

Als de discipelen de Here Jezus vragen om meer geloof, zegt Hij: *'Indien u een geloof had als een mosterdzaad, dan zou u tot deze moerbeiboom zeggen: word ontfouteld en in de zee geplant en hij zou u gehoorzamen'*. U kunt dat lezen in Lukas 17 vers 6.

Laat zo'n tekst maar eens even op je inwerken. Want hoe zit het soms met ons geloof. Wanneer de Bijbel dicht blijft en er misschien een mooi exemplaar nog in de boekenkast staat, heb je er weinig aan. Maar wanneer hij open gaat en je er in gaat lezen, kom je met het Evangelie van Jezus Christus in aanraking. Dat geeft hoop voor de toekomst. Je wordt nieuwsgierig, gaat er steeds meer in lezen en vindt misschien wel de rust waar je altijd al naar op zoek was.

Die moerbeiboom en die boeken horen bij elkaar. De Bijbel bestaat uit 66 boeken. Eén van die boeken is de Psalmen. In Psalm 84 wordt geschreven over een dal vol moerbeibomen. De berijming zingt er van: *steekt hen de hete middagzon in 't moerbeidal, Gij zijt hun bron*. Met andere woorden: wanneer je het moeilijk hebt in je leven en je vraagt God om zijn hulp, dan wil en zal Hij je helpen. Hoe bijzonder is dat.

Een moerbeiboom kan wel tien meter hoog worden en heeft veel ruimte nodig, want als je hem niet op tijd snoeit wordt hij gemakkelijk twaalf meter breed. Een moerbeiboom is diep en sterk geworteld. De vrucht van de boom is uitermate lekker. Hij lijkt op een langgerekte braam. Eén keer per jaar krijgt een plantsoenmedewerker uit Dokkum de opdracht om een portie moerbeien te plukken en zo het college van burgemeester en wethouders van iets lekkers te voorzien tijdens hun wekelijkse vergadering. Maar ook worden de vruchten door hotel De Abdij verwerkt in een aantal gerechten.

Wilt u bij het verlaten van deze plek de deur weer sluiten? We lopen een honderd meter verder en komen dan aan op de Bargemark. Het hoogste punt van Dokkum: ruim zes meter.

3. De Rooms Katholieke St. Bonifatiuskerk

Op de hoek van de Bargemerk en de Hoogstraat staat de huidige Rooms Katholieke St. Bonifatiuskerk. Deze is gebouwd in het jaar 1871. Toen de grote Abdijkerk, waarvan de contouren nog zichtbaar zijn in de bestrating van het marktplein, was afgebroken, en de parochiekerk, die voorheen gebruikt werd door de Rooms Katholieke parochianen, nu in handen kwam van de gereformeerden, hadden de parochianen in eerste instantie geen plek meer voor hun godsdienstoefeningen. Daarom kwamen ze eerst bijeen in huizen van welgestelde geloofsgenoten. Later werd op deze plek een eenvoudig gebouw neergezet, dat als kerk gebruikt werd voor hun godsdienstoefeningen. En sinds 1871 staat hier de Bonifatiuskerk.

De gereformeerden waren de Rooms Katholieken uiteindelijk niet vijandig gezind. Toch heeft er in 1687 nog een boekverbranding plaatsgevonden van boeken uit de parochiekerk die gelieerd waren aan de Rooms Katholieke kerk in Dokkum. Was dat een oprisping? Wie zal het zeggen. Op zich is in Dokkum altijd een grote verdraagzaamheid geweest richting andere geloofsgenoten. We zullen dat later op meer plekken in de stad tegenkomen.

Wanneer je goed over het begrip 'verdraagzaamheid' nadenkt, dan is dat een mooi uitgangspunt met betrekking tot hoe je met anderen omgaat. Velen van ons kennen de samenvatting van de Tien Geboden: *Heb de Here uw God lief en de naaste als uzelf*. Dat gold toen, maar dat geldt nu nog. Wat zou de wereld er anders uitzien, wanneer dit door iedereen in praktijk wordt gebracht. Maar we hoeven enkel en alleen maar naar het wereldgebeuren te kijken. Maar blijf maar dicht bij huis. Hoe ga ik om met mijn burens, die niet of naar een andere kerk gaan? Of een ander geloof aanhangen? Het zijn wel mensen. Schepsels van onze God. Wat kan dat voor onszelf ook een stuk ontspanning geven.

Wanneer de deur niet gesloten is, is het echt de moeite waard om even de kerk binnen te gaan en even rond te kijken. In de Bonifatiuskapel staat onder het beeld van de Heilige Bonifatius een reliekschrijn, waarin een gedeelte van de schedel van de Bonifatius wordt bewaard. Dit relikwie is afkomstig uit de crypten van de Dom te Fulda.

Het pleintje waarop je staat is de Bargemerk. Als je hier staat, bedenk dan dat de terp van Dokkum ruim zes meter hoog was.

We vervolgen onze tocht door de Waagstraat naar beneden, tussen de modezaak CRUZ en het cafetaria. Steken de kruising over en blijven dan na enkele tientallen meters staan bij een klein hekwerk aan de rechterkant.

4. Het Vermaanhuis

U staat hier voor een hekwerk dat een klein steegje afsluit.

Aan het eind van het steegje werd in de zeventiende eeuw door een aantal Doopsgezinden op zondag kerk gehouden. U moet daarbij denken aan een grote huiskamer waar men samenkwam. Men spreekt vaak wel van een *schuilkerk*, maar beter is het woord *verborgen kerk*. Vanaf de straat was het niet zichtbaar. Toch wist bijna iedereen in Dokkum wel dat hier samenkomsten werden gehouden. Doopsgezinde kerken werden ook wel *Vermaning* genoemd. In het Fries *Fermanje*. Vandaar de naam *Vermaanhuis*. Naast het hek vindt u een informatiebordje.

Loop nu verder naar beneden tot het pleintje met de tol. Hier ziet u De Waag.

5. De Waag

Bijna elke zichzelf respecterende stad had vroeger een waaggebouw. Zo ook Dokkum. Dit waaggebouw, gebouwd in 1754, had een dubbele functie en verving een eerder bouwwerk uit 1593.

Vanaf de plek waar u nu staat ziet u in de gevel boven het wapen van de provincie Fryslân tussen de twee leeuwen. In dit deel van het gebouw zetelde de leiding van de marechaussee. De militaire wacht was met haar paarden op een andere plek in de binnenstad gehuisvest.

In het achterste deel van dit gebouw kon men allerlei voorwerpen of producten aan een onderzoek onderwerpen om die te laten controleren op de juiste maat of het juiste gewicht. Oorspronkelijk was het een boterwaag. Vandaar dat u in de gevel aan de achterkant een plaquette vindt met daarin de woorden Weegt en Waakt. Met daarbij het wapen van Dokkum: een halve maan met drie sterren. Heel bijzonder dat beide onderdelen in één gebouw gehuisvest waren.

Als je hier zo staat, en de woorden 'weegt' en 'waakt' leest, dan kunt u zich wel voorstellen hoe belangrijk het is dat het er bij De Waag eerlijk aan toe gaat. Staat er in het Bijbelboek Spreuken niet: *Een bedrieglijke weegschaal is de Here een gruwel?*

Onder dit gebouw vind je nog een ruimte waar mensen die een straf moesten uitzitten, een poosje gevangen konden worden gehouden. In de Tweede Wereldoorlog is hier door de Duitsers nog gebruik van gemaakt. Personen die door hen werden opgepakt verbleven hier één of meerdere dagen alvorens ze op transport werden gezet naar de strafgevangenis te Leeuwarden. Voor zover ik weet is tijdens de Tweede Wereldoorlog één persoon uit een cel in De Waag bevrijd.

Later heeft het gebouw diverse andere functies gekregen, waaronder het VVV kantoor. Tegenwoordig functioneert dit gebouw als restaurant.

U vervolgt uw weg in zuidelijke richting over de Kleine Breedstraat. Aan het einde van de weg slaat u linksaf de hoek om, loopt langs de binnengracht en komt bij het volgende punt: Het Admiraliteitshuis.

6. Het Admiraliteitshuis (tegenwoordig het museum)

Dit is misschien wel de meest historische plek van Dokkum: Het Admiraliteitshuis. Tegenwoordig is hier Museum Dokkum in gehuisvest. Aan het eind van de zestiende eeuw werden veel koopvaardijschepen, die langs de kust voeren, bij de monding van de voormalige Lauwerszee geregeld overvallen door piraten. Om dit tegen te gaan, werd door de Staten Generaal opdracht gegeven aan de Friese

admiraliteit, deze piraterij een halt toe te roepen. Een aantal kleine oorlogsschepen werd hiervoor ingezet. Deze schepen kregen als standplaats Dokkum, omdat Dokkum aan open water lag: het Dokkumer Grootdiep. En zo werd Dokkum in het jaar 1597 na Vlissingen, Middelburg, Rotterdam, Amsterdam, Hoorn en Enkhuizen de zevende admiraliteitsstad van ons land.

Ruim vijftig jaar is de admiraliteit hier in Dokkum gehuisvest geweest. De vaarweg naar zee, maar ook naar de stad Groningen slibde langzaam dicht, waardoor het steeds moeilijker bevaarbaar werd. Toen verhuisde de admiraliteit naar Harlingen. Maar hoe moest het dan met onze verbinding met de stad Groningen? Daarover later meer. Toen de admiraliteit vertrokken was, heeft het gebouw diverse andere bestemmingen gehad, waaronder een Latijnse school, armenhuis en arbeidsbureau.

Wanneer je naar de overkant van het water kijkt, valt allereerst de scheepshelling op. Hier werden de kleine oorlogsschepen gerepareerd. Links daarvan, dat bijzondere gebouw, is een voormalig graanpakhuis en vanaf 1904 werd het een sigarenfabriek dat tot na de Tweede Wereldoorlog werk gaf aan ca. 35 personen. Tegenwoordig is het een dubbelwoonhuis. Rechts van de helling ziet u nog twee voormalige vlaspakhuisen. Ook dit zijn nu woonhuizen.

Maar doe nu even je ogen dicht en kijk denkbeeldig recht voor je uit over het water naar de helling.

Het zou zomaar kunnen zijn, dat je daar in gedachten iemand ziet staan die wenkt met zijn hand. Het is alsof hij roept: Kom hier, naar de overkant en help ons. Wie denkt er dan niet aan Paulus, die in een gezicht vanuit Klein Azië ziet, dat een man uit Macedonië hem wenkt? Kom over en help ons?

Als anderen een beroep op ons doen, wat doen we dan? Kijken we weg of geven we er gehoor aan? Dagelijks zien we de oproepen op de televisie om mensen in nood te helpen. Denk bijvoorbeeld aan mensen die op de vlucht zijn, die in

oorlogssituaties zitten, die vervolgd worden, die honger lijden. Natuurlijk kun je niet alles op je nek nemen. Maar het kan ons wel aan het denken zetten: wat kan ik doen?

Toen de zendeling Bonifatius hier naar toe ging, had hij niet iemand gezien die hem wenkte om te komen. Maar wel had hij de innerlijke drang om nog één keer naar dat heidense volk, de Friezen te gaan om hen te bekeren. Hij heeft het met zijn dood moeten bekopen. Maar wie was Bonifatius nu eigenlijk? Hij is geboren in het jaar 675 in Engeland, om precies te zijn in Crediton. Al vrij jong kwam hij in het klooster van Crediton terecht. Hij werd uiteraard onderwezen in de Katholieke leer en leerde er schrijven en andere vaardigheden. Zoals zoveel Engelse missionarissen ging naar het vaste land van Europa om zending te bedrijven in met name het Frankische rijk. Al vrij snel maakte hij een reis naar het noorden om de Friezen te bekeren. Of hij toen ook in Dokkum is geweest is niet bekend. Meer nog dan missionaris kreeg hij later bekendheid als kerkhervormer in grote delen van West Europa. Aan het eind van zijn leven wilde hij nog één keer een tocht maken naar de Friezen. Zoals inmiddels bekend, is hij samen met zijn vijftig volgelingen vermoord bij Dokkum en is later begraven in het Duitse Fulda. Hij wordt ook wel de apostel der Duitsers genoemd.

Bonifatius, wat hebben we veel aan hem te danken. Als wij nu hulp geven in wat voor vorm dan ook is ons leven echt niet in gevaar. Maar het kan je wel dankbaar maken dat we iets hebben mogen doen voor een ander. Iemand anders die we niet kennen, gelukkig hebben mogen maken.

We vervolgen onze weg via de Halvemaanspoort en komen dan bij de Kettingbrug.

7. De Kettingbrug

We staan hier bij één van de vier toegangspoorten van Dokkum: De Halvemaanspoort. Kijk je naar het oosten over het water dan kwamen daar vroeger de koopvaardijschepen vandaan. Tot

ca. het jaar 1550 hing er vermoedelijk een ketting over het water i.p.v. een brug. Daarom misschien nu de naam Kettingbrug? Het zou ook kunnen zijn dat er een boomstam over het water lag om schepen tegen te houden. Wanneer de schipper het tolgeld of boomgeld had betaald, werd de ketting neergelaten of de boom ingetrokken en kon het schip verder varen. Na het jaar 1550 komt er een dubbele ophaalbrug en pas veel later de huidige draaibrug. Maar het tol betalen bleef nog veel jaren bestaan.

Zo'n brug heeft ook een symbolische betekenis. Het maakt verbinding tussen twee stukken land.

Verbinding maken. Hoe doen we dat eigenlijk? Daarvoor zul je eerst contact met elkaar moeten maken. Dat kan met je ogen, met een zwaaigebaar, een gesprek aangaan. Maar ook door elkaar de hand toe te reiken en die vast te pakken. Dan kun je gemakkelijk iets overbruggen wat daarvoor nog niet mogelijk was. Het zet mij wel aan het denken. Onwillekeurig moet ik denken aan dat armbandje dat sommige jongeren bij zich hebben met daarop de letters W W J D. ***What would Jesus do.*** Het zou de lijfspreuk van Bonifatius kunnen zijn. Hij maakte verbinding. Hij nam het initiatief en ging met mensen in gesprek. Niet met de botte bijl, maar zocht aanknopingspunten om het gesprek aan te gaan met de heidenen, die op hun manier ook godsdienstig waren. En vooral om misstanden in de toenmalige Katholieke Kerk bloot te leggen en te proberen hier verandering in aan te brengen.

Als u even de tijd neemt om te lezen wat er op het informatiebordje staat weet u iets meer van de geschiedenis van de Kettingbrug. (*hier zijn gedurende de tijd dat de Admiraliteit in Dokkum gevestigd was, dertien à veertien personen opgehangen en is het bruggetje ingestort*). Wanneer Bonifatius nu nog geleefd had, zou hij vol vertrouwen zo naar de overkant stappen via de Kettingbrug.

Laat ik dat dan ook maar gaan doen.

Wandel dus maar over de Kettingbrug en loop dan maar direct linksaf langs het water met aan de rechterkant een oude begraafplaats. Op het vierde bankje kun je even gaan zitten.

8. Het bankje op het bastion.

Daar zit je dan. Achter je een oude begraafplaats. Toen er in opdracht van keizer Napoleon rond het jaar 1810 niet meer op het kerkhof naast de grote Nederlands Hervormde Kerk in de binnenstad begraven mocht worden, werd dit vanaf die tijd de nieuwe begraafplaats. Een enkele steen geeft nog aan dat hier mensen begraven liggen.

Als je hier zo zit en je kijkt voor je uit dan zie je richting het zuidoosten een brede vaart.

Toen de Admiraliteit naar Harlingen was vertrokken omdat de vaarweg naar de zee dicht slibde en ook de grotere koopvaardijsschepen niet meer in Dokkum konden komen, had Dokkum een probleem. Want hoe moest het nu met de handel en hoe was de stad Groningen nog te bereiken? Het stadsbestuur besloot in samenwerking met andere gemeenten een kanaal te graven vanaf deze plek naar Stroobos: de Strobosser trekvaart. Daar stroomde het voormalige Kolonelsdiep, het huidige Prinses Margrietkanaal. Een afstand van bijna 18 kilometer. Het graven gebeurde met schep en kruiwagen. Hier heeft men ca. drie jaar over gedaan. Van 1654 tot 1657. De gemeente Dokkum moest bijna alles zelf betalen en heeft daarvoor diverse bezittingen, ook landerijen buiten de stad, moeten verkopen. Toen was Dokkum bijna failliet. Sinds die tijd hoor je bij zeer onstuimig weer, regen, onweer en windkracht tien, je kunt elkaar niet verstaan, tussen het luiden van de klokken van de grote kerk de stemmen door: *arm Dokkum, arm Dokkum, arm Dokkum*. Daarna hoor je heel in de verte het Weeshuisklokje, dat roept: kan ik het helpen, kan ik het helpen? Schuld bewust hoor je dan tijdens dat onstuimige weer het carillon met daarin de stemmen: *het is mijn schuld, het is mijn schuld*.

Maar nu zit ik hier op het bankje in alle rust. Geen enkel geluid om mij heen. Misschien straks nog een straaljager die naar Leeuwarden vliegt?

Wat is een moment van rust toch belangrijk in mijn leven. Even niks, even gewoon stil voor mij uitkijken over dat water. Hoeveel schepen zouden hier wel niet rond de Bolwerken hebben gevaren en via de Strobosser trekvaart richting Groningen gegaan zijn: trekschuiten, pramen, skûtsjes, voortgetrokken door een paard of

door mannen of vrouwen? En nu? Stille, Hooguit een pleziervaart. Wat kan ik van die rust genieten. En wat heb ik dat soms ook nodig. Genieten van de schepping om mij heen. Alleen al van de blauwe luchten bij mooi weer. Hier en daar een wolk die voorbijschuift.

Wat een verademing. Op zo'n moment kunnen je gedachten zo maar gaan naar die bekende uitroep van Jezus: *Komt allen tot Mij en ik zal u rust geven*.

Natuurlijk kan ik hier niet altijd blijven zitten. Ik moet verder want de tocht is nog lang niet afgelopen.

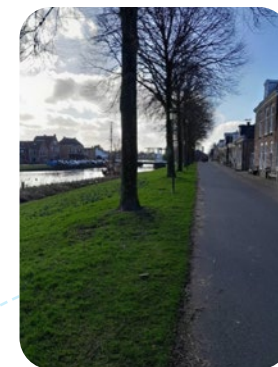
We vervolgen onze weg over het Zuiderbolwerk.

9. Zuiderbolwerk

"Dokkum is helemaal omringd met bolwerken. Tot voor honderd jaar terug was Dokkum de dichtstbevolkte gemeente van Nederland met ca. 4.000 inwoners. De gemeente bestond slechts binnen de bolwerken en had een oppervlakte van ca. 34 hectare. Alle industrie en overige bedrijvigheid was dan ook binnen de Bolwerken. Na tussenkomst van de Tweede Kamer moesten de omliggende gemeenten eind 1924 grond afstaan aan Dokkum en zo kon Dokkum eindelijk uitbreiden. Tegenwoordig heeft de stad Dokkum ca. 13.000 inwoners en maakt het deel uit van de gemeente Noardeast-Fryslân.

Toen Dokkum in 1298 stadsrechten kreeg, kreeg ze ook een eigen munt (de Brunoen), mocht er markt worden gehouden en mocht ze zich ook tegen de vijand beschermen. Zo kreeg Dokkum een eenvoudige omwalling.

Maar in het begin van de tachtigjarige oorlog kreeg een nieuwe omwalling de huidige vorm: een zeshoekig bolwerk, bedoeld als bescherming tegen met name Spaanse aanvallen vanuit Groningen.

Als je op de Bolwerken, die omringd zijn met water, loopt dan kun je je wel voorstellen dat dit vroeger een veilig gevoel gaf. Sta ik op de ene bastion, dan kan ik de eerstvolgende bastion al zien. De vijand kwam niet zomaar binnen. Je kon je goed verdedigen. In al die eeuwen is er slecht één maal een poging gedaan om de stad te veroveren.

Eind 18e eeuw deden namelijk de oranjegezinden uit omringende dorpen een poging om gewapenderhand de stad binnen te trekken. De Dokkumer patriotten vuurden een kanon af waarna de aanvallers vertrokken.

De parallel met de Bijbel is snel te trekken. Als je gelooft in God, wil Hij ook als een muur om je heen staan om je te beschermen tegen allerlei invloeden van buiten af. Hij beschermt je van voren en van achteren. Je moet natuurlijk wel waakzaam blijven. Maar je mag er op vertrouwen dat je bij God veilig bent. Ook diverse psalmen spreken daarvan: *Mijn God, mijn schild, mijn schuilplaats in gevaren, mijn rots die mij beschermt en blijft bewaren.* Je kunt ook denken aan het zesde couplet van het Wilhelmus: *Mijn schild ende betrouwen zijt Gij, o God, mijn Heer!* Wat mooi is dat.

Ik loop verder tot de eerstvolgende poort: De Woudpoort. Hier kunt u een keus maken:

- ***of linksaf de brug over voor de punten 10 en 11 (o.a. de Bonifatiuskapel);***
- ***of de weg oversteken en uw weg vervolgen over het Zuiderbolwerk tot punt 12 (it Wâldpypke)***

Wanneer u kiest voor de punten 10 en 11 dan loopt u linksaf de brug over en loopt rechtdoor over de Woudweg ca. 160 meter. Dan slaat u linksaf de Bronlaan op. Op naar de Bonifatiuskapel. In de verte ziet u dan voor zich reeds het standbeeld van Bonifatius. Met daarachter een vijver (De Bron) en even verder de Bonifatiuskapel met de tuin. Even nog een opmerking: Voor een bezoek aan de Bonifatiuskapel kunt u rustig een half uur uittrekken. Het is ook mogelijk om op een later tijdstip deze kapel te bezoeken. Er is daar voldoende parkeergelegenheid.

10. De Bonifatiuskapel met tuin.

Daar sta ik dan. Voor het beeld van Bonifatius. Of hij precies op deze plek is vermoord? Was het hier op deze plek of toch op de terp in de binnenstad waar nu de grote kerk staat? Wie kan het met zekerheid zeggen?

Er gaat een aantal verhalen de ronde. De ene vertelt van het paard van Bonifatius, dat met zijn been op de grond stampte, waarna het water uit een waterbron tevoorschijn kwam.

Een ander verhaal is uit de Latijnse levensbeschrijving van Willibald. Hij vertelt dat deze bron, waaruit zoet water welde, op wonderlijke wijze ontdekt werd tijdens het opwerpen van de terp kort na de moord. De prefect Abba, die namens de Frankische koning Pippijn de werkzaamheden leidde, reed met zijn gevolg om de heuvel heen. Het paard van één van hen zakte plotseling in de weke bodem weg. Toen het met vereende krachten eruit

getrokken was, welde zoet water op.

Nog een legende vermeldt dat Bonifatius - op zoek naar zoet water - met zijn bisschopsstaf op de grond tikte en daar op dat moment een bron ontstond. Dat zou dan op deze plek gebeurd moeten zijn.

Hoe dan ook, deze bron is eeuwenlang heel belangrijk geweest voor de watervoorziening van Dokkum; de bierbrouwerijen bijvoorbeeld profiteerden van het heldere en vooral schone water uit de Fontein (bron). Via het ijzeren hekwerk lopen we het park binnen. Voor je zie je de kapel met rechts daarvan de tuin met veertien kruiswegstaties.

Vanaf het jaar 1920 wordt er ieder jaar op de sterfdag van Bonifatius een processie gehouden vanaf de Rooms Katholieke kerk in de binnenstad naar de Bonifatiusbron. Verder was er nog niets. Pater Titus Brandsma uit Bolsward heeft zich er vanaf het jaar 1930 voor beijverd om op deze plek een kapel te bouwen als bedevaartsplek. En in het jaar 1934 is dit ook werkelijk gerealiseerd. De kapel is van 1 juni tot 15 september dagelijks geopend van twee tot vijf uur 's middags. De entree is gratis. Rondleiding op afspraak buiten openingstijden is ook mogelijk.

De bedevaartkapel is ingericht als een Romeins amfitheater met als basis de eenvoud van een klooster. De circa 2000 zitplaatsen zijn in het half rond gesitueerd. Het altaar en de zitplaatsen zijn overdekt. Ertussen bevindt zich een onoverdekte zogenaamde "Lichthof" die bedoeld is om enerzijds de bezoeker de verbondenheid met de natuur te laten ervaren en anderzijds om de hemel zo dicht mogelijk bij de mensen te brengen. Boven, langs de zitplaatsen, bevindt zich een processiegang, waarlangs de geschiedenis van Bonifatius wordt weergegeven.

Jaarlijks bezoeken tussen de 25 en 40 duizend personen deze kapel. De kapel wordt voor diverse doeleinden gebruikt, zoals huwelijken, concerten en openluchtvoorstellingen. Op Eerste Pinksterdag houdt de Raad van Kerken te Dokkum er een oecumenische kerkdienst, waar bij toerbeurt één of twee van de plaatselijke voorgangers of predikanten in voorgaan. De kerkgebouwen van de afzonderlijke gemeenten zijn dan gesloten. Bij het verlaten van het park vindt u aan uw rechterhand het standbeeld van pater Titus Brandsma. Hij werd later hoogleraar aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen en is op 26 juli 1942 in het concentratiekamp te Dachau omgekomen, omdat hij zich openlijk verzette tegen het nationaal socialisme. In het jaar 2022 is hij heilig verklaard.

11. De Woudpoort

Daar sta ik dan. Voor Woudpoort, één van de vier voormalige toegangspoorten. De namen van de vier poorten geven duidelijk aan, waar je naar toe gaat of vanwaar je komt als je uit of in de stad gaat. In dit geval vanaf het zuiden. Waar nu de dubbele woningen staan, stond vroeger de remise van de paardentram en later de stoomtram. Hiervandaan ging de tram richting het zuiden. Nee, niet het

Wanneer we bij het verlaten van het park de hekken weer gesloten hebben, slaan we rechtsaf tot we bij het water komen en gaan dan langs het water terug naar De Woudpoort. Onderweg komt u de Bonifatiuspomp tegen welke vroeger in verbinding stond met de bron, zodat men helder water kon oppompen. De volgende halte is voor De Woudpoort.

Dokkumer Lokaaltje. Die had een treinstation aan de noordkant van Dokkum.

Maar kom je zo vanuit het zuiden Dokkum binnen, dan zie je in de verte al de kerktorens van de kerken in de binnenstad, bovenop de terp. Wil je daar naar toe, dan moet je over de brug, de plaats waar ooit de toegangspoort stond.

Als ik dit zo vertel, dan moet ik denken aan de Israëlieten, die één keer per jaar op één van de grote feesten naar Jeruzalem gingen. In de verte zagen ze de tempel. Hoewel misschien vermoeid van de lange reis, wist je het zeker: ik ben er bijna. Maar voor ze daar aankwamen, moesten ze eerst door één van de poorten. Je kon Jeruzalem niet zomaar binnenlopen. Je moest altijd door één van de poorten. Dat beeld kun je ook hebben wanneer je de binnenstad van Dokkum binnenloopt. En dat gevoel krijg je al helemaal als je vanaf het stadhuis de Hoogstraat op loopt. Je ziet het niet alleen voor je, maar je merkt het ook in het lopen.

We lopen nu over de brug en gaan dan direct linksaf weer het Zuiderbolwerk op richting de eerste molen. Daar aangekomen, kun je een rondje om de molen lopen en het idee krijgen hoe hoog de Bolwerken zijn: zes meter. Op één van de bankjes zou je even kunnen gaan zitten en genieten van het uitzicht. Daarna vervolg je je weg en blijft staan op het bruggetje: It Wâldpypke.

12. Bruggetje It Wâldpypke

Hier staan we dan op It Wâldpypke, zoals de inwoners van Dokkum het noemen. Links de buitengracht en rechts hebben we een mooi overzicht op de straat De Wortelhaven. Vroeger een drukte van belang hier met winkeltjes, kleine bedrijfjes, grote gezinnen, echt een volksbuurtje. Tegenwoordig één van de stilste buurten van Dokkum.

Hoe ze aan die naam Wortelhaven komen? In vroeger tijd kwamen de scheepjes (skûtsjes, pramen, ja allerlei soorten platbodems) vanuit het zuiden onder dit bruggetje door, Dokkum binnenvaren. Veel scheepjes hadden als vracht bij zich *cichoreiwortelen*. Deze wortelen werden even ten zuiden van Dokkum, in de omgeving van Damwâld verbouwd, waar nu ook een cichoreimuseum is. Van deze cichoreiwortelen werd koffie gemaakt. En hier, in dit stukje van Dokkum, De Wortelhaven, gebeurde dat ook. Denk dan even niet aan die rode peentjes, maar

bedenk dat je van het proces van cichoreiwortel tot koffie vieze handen kreeg. Het was koffie voor arme mensen. Misschien herinnert u zich nog van vroeger dat blauwe kleine busje Buisman. Daar heeft het wel iets van.

Aan de Wortelhaven woonden tot halverwege de vorige eeuw veel arme mensen zoals Sibbel Rosier en haar broer Jabik. Sibbel, overleden in het jaar 1950, was straatwiedster van beroep. Ze haalde dus onkruid tussen de stenen vandaan met een mesje. Darvoor lag ze de hele dag op haar knieën. Broer Jabik, overleden in 1940, was waterdrager en porder. Op verzoek haalde hij schoon water uit de Bonifatiusbron en klopte hij als menselijke wekker 's morgens vroeg op de ramen. Eigenlijk best beschamend dat de kerken en dan met name de diaconieën dit werk toelieten. En dat in een overwegend kerkelijk Dokkum. Misschien kregen ze nog één of twee gulden per week van de diaconie? Maar misschien kregen ze ook wel niets!

Als mensen van zo weinig geld moeten rondkomen, kan ons dit wel aan het denken zetten. Hoe gaan wij om met mensen die van weinig inkomen moeten rondkomen? Hoe gaan wij om met dak- en thuislozen? Dichtbij en ver weg? Lopen we er zo aan voorbij of zijn we met hen bewogen? Allerlei vragen kunnen dan bij jezelf opkomen. En het is goed daar eens over na te denken aan de hand van die woorden uit Mattheüs 25: *Ik had honger en jullie gaven Mij te eten, ik had dorst en jullie gaven Mij te drinken.* Wat is het toch mooi dat je de mogelijkheid hebt om iemand waarvan je weet dat die hulp nodig heeft, te kunnen helpen.

Direct na het bruggetje gaan we rechtsaf naar beneden en lopen we langs het slingerende grachtje door de Wortelhaven tot we bij het brede water komen dat dwars door de binnenstad stroomt, Het Kleindiep. Onderweg ziet u aan uw rechterhand een oud pand te midden van een aantal huizen uit de jaren zeventig: het armenhuis. In dit huis zaten destijds 14 kamertjes, bedoeld voor alleenstaande oudere mannen die geen bestaan hadden.

13. Het Kleindiep

Daar sta je dan voor de Bonte Brug. Een plek waar veel te zien is. Alleen al het uitzicht naar alle kanten. Ziet u achter u dat mooie pand met die gouden hand tegen de muur? Hier woonde bierbrouwer Hansma, één van de negentien

bierbrouwers die Dokkum in de 18e eeuw rijk was. Die gouden hand staat voor rijk. Achter dit huis staat het pakhuis met een Zwarte Hand, hier was geen rijkdom, hier werd hard gewerkt.

De brede gracht is het Kleindiep. Kijk je richting de molen dan zie je in gedachten de schaatsers van de Elfstedentocht aankomen. Ze schaatsen onder de twee bruggen door op de baan aan de verste zijde van de gracht en krijgen een stempel

200 meter verder op bij De Zijl (het keerpunt) en gaan aan deze zijde van de gracht weer terug richting Leeuwarden.

Let ook even op de straatnamen: De Vleesmarkt, aan de overkant de Turfmarkt en links van het stadhuis Suupmarkt. Allemaal namen die herinneren aan de producten die hier aangeleverd werden door skûtsjes en pramen en hier werden verhandeld: vleesproducten, brandstof en melkproducten (Sûpe is het Friese woord voor karnemelk, vandaar de Suupmarkt). Aan de zijde van de Vleesmarkt kun je nog de verhoging van de kade zien met die stenen trappen, want hier was tot het jaar 1550 ook nog eb en vloed.

In het najaar van 1944 zijn hier per schip duizenden vluchtelingen en evacués aangekomen. Zij kwamen uit de omgeving van Arnhem (gevechten) en uit het westen van het land (honger), om in Dokkum en omliggende dorpen gehuisvest te worden.

Ieder jaar worden er in Dokkum gedurende vier dagen de Admiraliteitsdagen gehouden, waarbij om de twee jaar hier, op het Kleindiep, een gigantisch podium wordt gebouwd. Een podium waar in de loop der jaren diverse bekende artiesten en orkesten zich hebben gepresenteerd. U kunt zich voorstellen dat het dan rondom het Kleindiep ontzettend druk is. En op zondag? Dan is er een kerkdienst vanaf het podium met als voorganger één van de predikanten van Dokkum met muzikale ondersteuning van een muziekkorps of een bekende zanggroep,

bijvoorbeeld het landelijk bekende Sela en Lev of een plaatselijke band. Het Kleindiep is dan op zondagochtend omringd door een paar duizend personen die samen komen om te luisteren en te zingen tot Gods eer. En dat allemaal op het keerpunt van de Elfstedentocht.

Ook wij kunnen op een keerpunt staan in ons leven. Welke keuze moet ik maken? Ga ik het spoor dat de Bijbel mij aanwijst of ga ik mijn eigen weg? Dit is echt zo'n plek om daar eens over na te denken. Het is dan ook zeer begrijpelijk dat één van de voorgangers het thema **keerpunt** gebruikte voor de verkondiging van de Blijde Boodschap. Als je één van die paar duizend personen bent, hoor je in de verte naast de voorganger slechts het geluid van een auto of van een vogel die fluit. Toevallige voorbijgangers blijven staan en luisteren. Ze vragen zich af: wat is hier aan de hand? Wat kan het toch uitnodigend werken als zoveel mensen vanuit diverse kerken daar samen zijn rondom het water. Sprak Jezus ook niet de menigte toe vanaf een bootje daar aan het meer van Galilea? En wat klinkt dat toch mooi wanneer uit duizenden monden rondom het Kleindiep liederen gezongen worden tot eer van God. Wat een verschil met kerken in landen waar christenen worden vervolgd. Waar ze in het geheim moeten samen komen. Dan besef je pas, welk een bevoorrechte positie we hebben hier in ons land. Laten we daar dankbaar voor zijn.

We lopen nu de brug over en vervolgen onze weg over de Legeweg. De DoRé kerk aan onze rechterhand is onze volgende halte. Let onderweg eens op al die huizen in verschillende bouwstijlen: De Jugendstil, Barokstijl, Renaissancestijl, enz. Er is geen huis gelijk.

14. De DoRe kerk aan de Legeweg

Hier staan we voor de Verenigde Christelijke Gemeente, een combinatie van Doopsgezinden en Remonstranten.

Doopsgezind is van oorsprong een radicaal reformatische stroming die zich in het begin van den 16e eeuw afsplitste van de Lutherse reformatie. De radicaliteit is later wel omgeslagen in 'ieder mag geloven wat hij wil'.

Remonstrants is van oorsprong een stroming uit begin 17e eeuw die zich verzette tegen dogmatiek en geloofsdwang, met name met betrekking tot de uitverkiezing.

Hoe is men tot deze combinatie gekomen?

Reeds eind zeventiende eeuw waren er in Dokkum **vier** Doopsgezinde en **één** Remonstrantse kerk in Dokkum. De gelovigen kwamen op zondag samen in woningen in een grote huiskamer. We noemen dat vaak schuilkerkjes, maar het is beter om het verborgen kerkjes te noemen. Ze mochten volgens de wet niet zichtbaar zijn vanaf de straat maar natuurlijk wist iedereen wel dat daar op zondag

gelovigen samenkwamen. Toen in 1796 de Remonstrantse Broederschap alle protestantse kerken in Nederland uitnodigde om zich te verenigen, waren de geesten daarvoor in Nederland nog niet rijp. Alleen in Dokkum was men bereid om te gaan praten. Zij noemden zich de **Verenigde Christelijke Gemeente**.

In 1852 werd er een nieuwe kerk gebouwd. Boven de deur staat een mooie tekst uit het evangelie naar Mattheüs 23 vers 10: *Eén is uw Meester en gij zijt allen broeders*. En tot op de dag van vandaag komen hier iedere zondag gelovigen samen.

De Verenigde Christelijke Gemeente was / is een vrouwvriendelijke gemeente. In de jaren 1926 tot 2016 waren er negen predikanten, van wie maar liefst **zes** van het vrouwelijke geslacht.

Toch wel heel bijzonder dat dit meer dan 200 jaar geleden gebeurd is. Gescheiden optrekken heeft altijd iets pijnlijks. Dat kan in families, omgeving maar dus ook in de kerk. U kent het vast ook in uw eigen omgeving. Vaak ontstaat er verwijdering om kleine zaken en wie zet de eerste stap om weer samen te komen? Om over dat meningsverschil heen te stappen? Als ik nou eens begon met eerst goed te luisteren naar die ander. Mij verplaats in zijn of haar situatie. Zou er dan geen opening gevonden kunnen worden? Maar de moeilijkheid zit hem vaak juist in het feit: wie zet de eerste stap? En toch is het bij de Doopsgezinden en Remonstranten gelukt.

We vervolgen onze weg en blijven aan het eind van de straat nog even staan.

15. Hoek Legeweg – Hogepol

Voor u is het voormalige gerechtsgebouw van Dokkum. Dit monumentale pand uit de 18e eeuw heeft vanaf 1838 tot 1934 gefunctioneerd als kantongerecht van Dokkum. Daarna werd het een belastingkantoor en tegenwoordig is het een notariskantoor.

Halverwege de oplopende straat rechts, heel toepasselijk de Hogepol genaamd, woonde aan het eind van de 17e en begin 18e eeuw Catharina Geertruida Schrader. Zij was verloskundige en heeft in de periode van 1693 tot 1745 duizenden bevallingen gedaan. Hier had ze haar praktijk. Van al die bevallingen, eventuele

complicaties en de afloop voor moeder en kind, heeft zij aantekeningen gemaakt. Deze aantekeningen vormen een uniek document dat van groot belang is voor de kennis van het vroedvrouwschap in vroeger dagen. Er is zelfs een stichting naar haar vernoemd, die zich ten doel stelt de kennis van de verloskunde te bevorderen. Haar werk en aantekeningen hebben er mede voor gezorgd dat het kindersterftcijfer in Dokkum en omgeving ten opzichte van het landelijk gemiddelde vrij laag lag. Veel van haar aantekeningen sloot ze af met een dank aan God zoals in 1731 *...en in dit alles is des Heren zegen over mij geweest. Zijn naam zij daarvan eeuwigheid tot eeuwigheid geloofd, gedankt en geprezen. Amen ja amen.*

Ook in de Bijbel komen we vroedvrouwen tegen. De bekendste zijn wel twee vroedvrouwen, Sifra en Pua, die tijdens de ballingschap van het volk Israël in Egypte, de Israëlitische vrouwen hielpen bij de bevallingen. Zij weigerden toen de jongetjes die geboren werden te doden.

Wat ook leuk is om te vertellen, is dat wanneer je door de westelijke voormalige poort, de Hanspoort, Dokkum binnenkomt en je wilt naar het centrum, je via de Hogepol weer omhoog moet om bij het marktplein te komen. Het doet elke keer weer denken aan de Israëlieten die wanneer ze Jeruzalem binnen liepen, de berg moesten opklimmen.

We slaan voor het imposante gebouw linksaf en komen bij het Sonnemappleintje. Aan de naam op de gevel kunt u nog lezen dat hier het bekende Sonnema Berenburg gemaakt werd. Tegenwoordig is dat in

Bolsward. Voorbij dit pand loopt u door Het Geldeloze Steegje waar de allerarmsten woonden en slaan we aan het eind hiervan rechtsaf en komen dan terecht bij het grachtje aan Het Achterom. Voor het tolhuisje blijft u even staan.

16. Tolhuis met Vrijgevochten Waltje

U staat nu voor één van de drie tolhuisjes die Dokkum rijk is. Hier woonde een tollenaar. Deze tollenaar was geen belastingambtenaar, want hij pachtte voor een afgesproken bedrag dit huisje met het ervoor liggende grachtje van de gemeente en mocht dan tol heffen van de scheepjes die voorbij voeren. Ziet u het gat naast de regenpijp? Uit dit gat stak vroeger een paal over het water. Wanneer de schipper betaald had aan de man die dan in de deuropening stond, werd de paal ingetrokken en kon de schipper verder varen. Of hij teveel tol vroeg net zoals Zacheüs? Daar is niets over bekend. Rijk werd je er in ieder geval niet van. Een percentage van de inkomsten kwam ten goede aan de armen van de stad en het Weeshuis.

Even rechts van dit tolhuisje aan de overkant van het grachtje, staat een beetje achteraf een rijtje woningen met een grote voortuin. Je zou bijna zeggen dat dit een kleine oase is. Hier straalt rust vanuit. Dat was aan het begin van de tachtigjarige oorlog wel anders. Dokkum werd in 1572 bevrijd van de Spaanse overheersing door een aantal geuzen met hulp van vrijheidstrijders uit de omgeving. Dit was echter van korte duur. Want de Spaanse landvoogd, Caspar de Robles, heeft in allerijl 600 man (Waalse huurlingen) naar Dokkum gestuurd en de stad zo weer ingenomen. Als represaille heeft hij een derde deel van de stad laten afbranden. Dit gebeuren leeft in de geschiedenis voort als De Waalse Furie. In het najaar van 2024 is van dit gebeuren een indrukwekkend openluchtspel opgevoerd in, hoe kan het ook anders, de Bonifatiuskapel. Er zijn tien uitvoeringen geweest. Een aantal jaren later is Dokkum opnieuw bevrijd van de Spanjaarden.

We zijn nu bijna aan het eind van onze tocht door een deel van Dokkum. Even verderop gaan we via de Torenstraat weer naar ons beginpunt: De Markt. Aan uw linkerhand ziet u enkele diaconiehuusjes die voorheen toebehoorden aan de Rooms Katholieke kerk.

17. Eindpunt

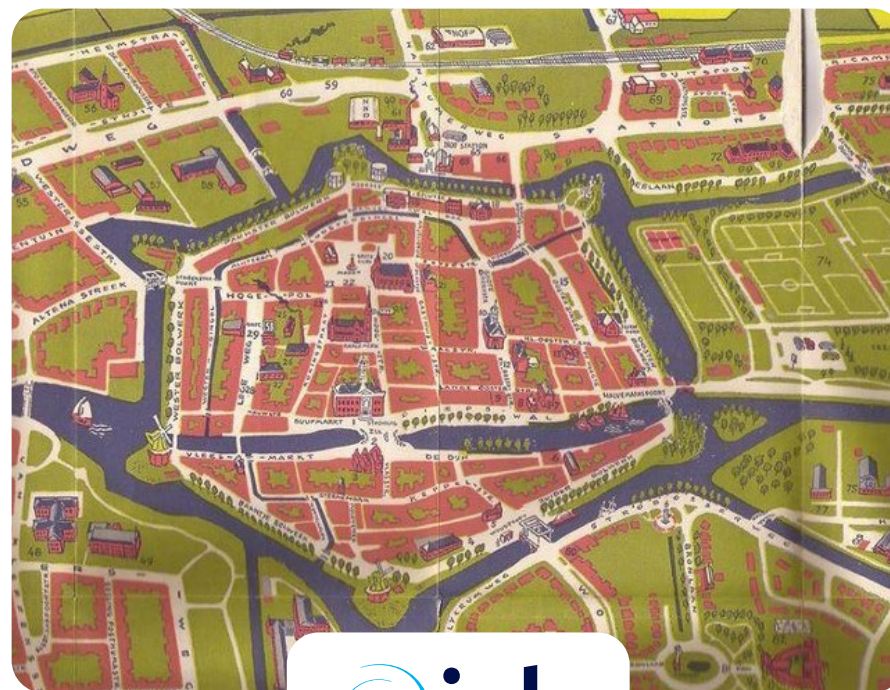
We zijn weer op het marktplein aangekomen. De plek waar we ook gestart zijn. We hebben u een poosje mee mogen nemen op onze beleeftocht door een gedeelte van Dokkum.

Onderweg hebt u, denk ik, veel markeringspunten gezien waar u best meer van zou willen weten.

Bijvoorbeeld diverse gedenksteden, bijzondere gebouwen en straatnamen, plekken waar vroeger fabrieken hebben gestaan zoals de levertraanfabriek, leerlooierijen, Fortuin, waar de bekende Wilhelmina pepermuntjes werden gemaakt, de Dokkumer Vlaggen centrale en Sonnema. Of denk aan de tolhuisjes, de lijnbaan, mosterdmolen en een rondje Bolwerken lopen. En niet te vergeten De Zijl met het stadhuis. Bijna alle bedrijven zijn gedurende de laatste 70 jaar verplaatst naar industrieterreinen.

We hopen dat u nog een keer terug komt en wie weet, nog een wandeling gaat maken met één van de stadsgidsen van het museum te Dokkum. Ik vond het fijn om u iets te vertellen over de lichtstad van het noorden: Dokkum. En op een aantal plekken een koppeling te maken met het evangelie van Jezus Christus. Wat zou het ook mooi zijn wanneer u in uw eigen omgeving iets terug ziet van kerk en geloof.

Ik hoop dat u ervan genoten hebt. Ik wens u nog een mooie tijd hier in Dokkum toe en hopelijk tot ziens. - Pieter Sijtsma

Ontdek alle wandeling op
podwalks.izb.nl

